

**Anna Olkiewicz**

*Politechnika Koszalińska*

## **PRAWNE UWARUNKOWANIA ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE**

### *LEGAL CONDITIONS OF ORGANIC FARMING IN POLAND*

**Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, prawo**

*Key words: organic farming, law*

*JEL codes: Q500, Q15, Q16, K32, O440*

**Abstrakt.** Rolnictwo jest jedną z podstawowych działalności człowieka. Działalność ta wywiera również negatywny wpływ na środowisko. Od dziesięcioleci rozwija się rolnictwo ekologiczne, rozumiane jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa. Stale wzrasta liczba producentów ekologicznych i areau upraw ekologicznych. Rolnictwo ekologiczne jest w tej chwili wspierane z sukcesem przez rozwój prawa w tej dziedzinie, zarówno na rynku światowym, europejskim, jak i polskim. Dzięki regulacjom prawnym sukcesywnie wprowadzanym w życie, konsument, nabywając produkty określone jako ekologiczne, ma pewność, że są wolne od zanieczyszczeń, takich jak: pozostałości środków ochrony roślin i hormonów, a podczas ich produkcji nie stosowano nawozów sztucznych i organizmów zmodyfikowanych genetycznie.

### **Wstęp**

Od tysiącleci rolnictwo jest jedną z podstawowych działalności człowieka, niezbędną ze względu na konieczność zapewnienia wyżywienia dla ludzi na całym świecie. Lata produkcji rolnej doprowadziły jednak do industrializacji tej działalności, to z kolei do zachwiania bezpieczeństwa ekologicznego zarówno arealów, jak i plonów. Postępujące uprzemysłowienie skutkuje wyjałowieniem gleby, skażeniem wód oraz występowaniem w produktach rolnych niepożądanych syntetycznych związków chemicznych [Molenda Grysa 2016, s. 100]. Z tego wynika, że intensywna produkcja rolna powoduje ujemne skutki dla całego środowiska oraz jego poszczególnych komponentów. Okazuje się, że kryterium ekonomiczne, głównie brane pod uwagę przy prowadzeniu takiej działalności, nie jest wystarczające ze względu na jego ograniczony aspekt. Refleksja społeczeństw, producentów oraz państw doprowadziła do powstania koncepcji rolnictwa ekologicznego [Lampkin i in. 1999, s. 23].

### **Material i metodyka badań**

Celem opracowania jest prezentacja prawnych uregulowań rolnictwa ekologicznego w Polsce. Przeprowadzono badania literatury przedmiotu oraz zbadano akty prawne regulujące rolnictwo ekologiczne w Polsce, a także zasady funkcjonowania podmiotów monitorujących tego rodzaju produkcję rolną. W celu ukazania zmian liczby i areau gospodarstw ekologicznych przeanalizowano dane statystyczne gromadzone przez GUS w Polsce. Przyjęto założenie (hipotezę), że uchwalone prawo daje szansę na stały wzrost liczby podmiotów prowadzących ekologiczną działalność rolną.

### **Pojęcie produkcji ekologicznej i jej podstawowe cechy**

W Polsce i za granicą rolnictwo ekologiczne rozwija się od początku XX wieku. Rolnictwo ekologiczne oznacza system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa. Oparty jest na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego

nieprzetworzonych technologicznie. Prawna obowiązująca definicja produkcji ekologicznej zawarta jest w *Rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91* [Dz.Urz.UE, L 189/1 z 20.07.2007] i oznacza ogólny systemem zarządzania gospodarstwem i produkcji żywności, łączący najkorzystniejsze dla środowiska praktyki, wysoki stopień różnorodności biologicznej, ochronę zasobów naturalnych, stosowanie wysokich standardów dotyczących dobrostanu zwierząt i metodę produkcji odpowiadającą wymaganiom niektórych konsumentów preferujących wyroby wytwarzane przy użyciu substancji naturalnych i naturalnych procesów. Ekologiczna metoda produkcji pełni zatem podwójną funkcję społeczną: z jednej strony, dostarcza towarów na specyficzny rynek kształtowany przez popyt na produkty ekologiczne, a z drugiej, jest działaniem w interesie publicznym, ponieważ przyczynia się do ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt i rozwoju obszarów wiejskich.

W literaturze światowej można znaleźć kilka metod rolnictwa ekologicznego [Smoluk-Sikorska, Łuczka-Bakuła 2014, s. 31]:

- „biodynamiczna, zakładająca ścisły związek pomiędzy ziemią, człowiekiem i kosmosem,
- organiczno-biologiczna – najważniejszym założeniem tej metody jest utrzymanie żyzności gleby w gospodarstwie funkcjonującym na podstawie zamkniętego obiegu materii,
- organiczna, bazująca na wzajemnych zależnościach zachodzących między glebą a roślinami,
- biologiczna, w której podstawowe znaczenie ma wykorzystanie kompostów z dodatkiem glonów morskich podwyższających żyzność gleby”.

W swoich założeniach rolnictwo ekologiczne opiera się na takich podstawowych zasadach, jak:

- optymalne spożywanie własnych zasobów gospodarstwa rolnego, przy jednoczesnym ograniczaniu przemysłowych środków produkcji,
- jak najlepsze wykorzystanie naturalnych czynników produkcji,
- odrzucenie syntetycznych nawozów,
- oparcie na naturalnych metodach użyźniania gleby,
- zamykanie obiegu przepływu składników pokarmowych w obrębie gospodarstwa,
- wytworzenie pełnowartościowej żywności o jak najwyższych cechach jakościowych we współfunkcjonowaniu człowieka i przyrody.

Realizacja tych zasad ma doprowadzić do jak największej czystości biologicznej produktów. Należy jednak zauważyć, że nigdy nie da się opracować i stosować w praktyce doskonałych sposobów oraz systemów użytkowania środowiska. Należy tylko dążyć do zminimalizowania wynikających z tego ujemnych skutków dla środowiska [Siuta 1995, s. 58].

### **Rozwój uregulowań prawnych rolnictwa ekologicznego w Europie**

Faktyczny rozwój farm ekologicznych oraz rozwój zapotrzebowania na tego rodzaju produkty spowodował podjęcie na poziomie międzynarodowym próby uregulowania kwestii związanych z rolnictwem ekologicznym. Rozwój tego rodzaju rolnictwa postępował powoli i dopiero zmiany w świadomości społecznej oraz gospodarkach państw, szczególnie w Europie i Ameryce Północnej, spowodowały instytucjonalne podejście do tego rodzaju produkcji. W 1972 roku powstała Międzynarodowa Federacja Rolnictwa Ekologicznego (IFOAM), która funkcjonuje do dziś. Przyspieszenie dynamiki rolnictwa ekologicznego w Europie nastąpiło w latach 90. XX wieku. Miało to związek z rozwojem wspólnej polityki rolnej (WPR), której wyrazem było m.in. wprowadzenie wsparcia dla rolnictwa ekologicznego. W niektórych krajach europejskich (Dania, Szwecja, Niemcy) jeszcze w latach 80. ubiegłego wieku wprowadzono instrumenty wsparcia finansowego dla gospodarstw ekologicznych [Łuczka-Bakuła 2007, s. 61]. W Europie zmiana świadomości wpłynęła na wprowadzenie:

- rozporządzenia Rady EWG 2078/92 o metodach gospodarowania przyjaznych dla środowiska i przyrodniczego i o rozwoju obszarów wiejskich [L 215 z 30.07.21992],

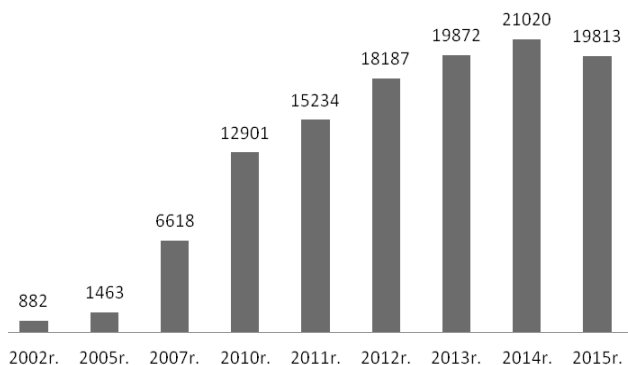
- rozporządzenia Rady WE 1257/99 w sprawie rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej [Dz.U. L 160 z 26.06.1999],
- rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającego rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 [Dz.Ur.UE, L 189/1 z 20.07.2007].

Wszystkie te akty znalazły swoje odzwierciedlenie w prawie polskim oraz wpłynęły na uregulowanie produkcji ekologicznej według jednolitych zasad i standardów. Dla finalnego odbiorcy ma to fundamentalne znaczenie, albowiem oznakowanie produktów jako ekologiczne teoretycznie daje gwarancję ich jakości oraz wykonania według określonych norm.

### Rozwój gospodarstw ekologicznych w Polsce

Polska należy do tych krajów, w których produkcja ekologiczna rozwija się dość dynamicznie. Dane gromadzone przez GUS wskazują na stały wzrost liczby gospodarstw ekologicznych. W 2002 roku zarejestrowane były zaledwie 882 gospodarstwa, a w 2015 roku było ich już ponad 19 tysięcy. Wraz ze wzrostem liczby gospodarstw wzrastał również areal zajmowany na produkcję ekologiczną. Wzrost jest stały. Jedynie w 2015 roku zanotowano spadek powierzchni upraw ekologicznych. Najwięcej gospodarstw ekologicznych w Polsce znajduje się w województwach warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i podlaskim. Podobnie kształtuje się areal upraw ekologicznych w tych województwach.

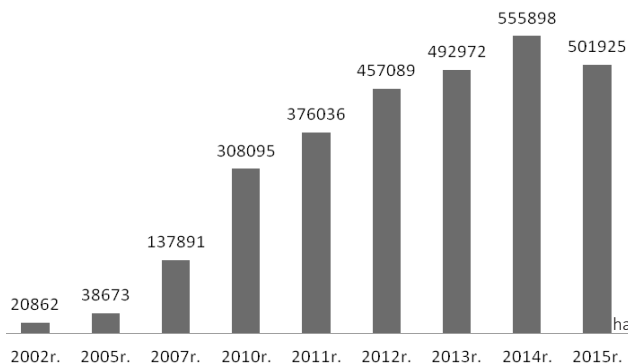
Z zestawień prezentowanych na rysunkach 1-3 wynika, że w Polsce wzrasta areal rolnictwa ekologicznego. Może to mieć związek ze zwiększającą się świadomością społeczeństwa w tym zakresie, ale też z uregulowaniami prawnymi wprowadzanymi sukcesywnie po 2000 roku.



Rysunek 1. Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych z certyfikatem w Polsce

*Figure 1. Number of certified organic farms in Poland*

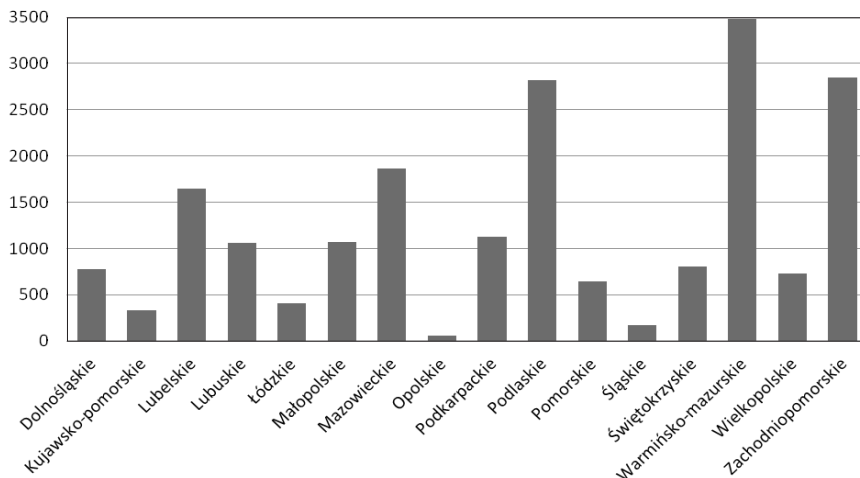
Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS 2012, 2015, 2016]  
Source: own study based on [GUS 2012, 2015, 2016]



Rysunek 2. Powierzchnia użytków rolnych zajętych pod uprawę ekologiczną

*Figur 2. Area of agricultural land used for organic farming*

Źródło: jak na rys. 1  
Source: see fig. 1



Rysunek 3. Liczba certyfikowanych gospodarstw rolnych w Polsce w 2015 roku według województw  
 Figure 3. Number of certified organic farms in Poland in 2015 by voivodships

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

### Źródła prawa rolnictwa ekologicznego w Polsce

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady prowadzenia produkcji ekologicznej w Polsce jest *Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym* [Dz.U. 2009, nr 116, poz. 975], która określa zadania oraz właściwość organów administracji publicznej i jednostek organizacyjnych w rolnictwie ekologicznym w zakresie wykonania przepisów *Rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającego rozporządzenie (EWG) nr 2092/91* [Dz.Ur.UE, L 189/1] oraz przepisów Unii Europejskiej wydanych w trybie przepisów tego rozporządzenia.

Z cytowanych aktów wynika, że każdy podmiot gospodarczy, który produkuje, przygotowuje, przechowuje lub przywozi z kraju trzeciego produkty ekologiczne zgłasza tę działalność właściwym organom państwa oraz przekazuje zgodę na objęcie jego działań systemem kontroli, w którym uczestniczą jednostki certyfikujące [Olkiewicz 2015, s. 185]. Nie ma takiego obowiązku podmiot zajmujący się wyłącznie handlem detalicznym w zakresie rolnictwa ekologicznego. Jednostki certyfikacyjne otrzymują upoważnienie do wykonywania swoich działań od ministra właściwego ds. rolnictwa. W upoważnieniu jest określany zakres upoważnienia i nadawany numer identyfikacyjny. Upoważnienia wydaje się w następujących zakresach:

- ekologiczna uprawa roślin i utrzymanie zwierząt,
- zbiór ze stanu naturalnego,
- pszczelarstwo,
- produkty z akwakultury i wodorosty morskie,
- przetwórstwo produktów ekologicznych oraz produkcja pasz i drożdży,
- wprowadzanie na rynek produktów ekologicznych.

Jednostki certyfikujące działają w zakresie udzielonego im upoważnienia. Jednym z podstawowych zadań nałożonych na jednostki jest przeprowadzanie kontroli zgodności działań podmiotu z kryteriami określonymi w *Rozporządzeniu (WE) Nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regulami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt* [OJ L 165, 30.4.2004].

Do 24 kwietnia 2017 roku w Polsce działało 11 jednostek certyfikujących, z czego 6 miało pełen zakres upoważnienia (np. EKOOGWARANCJA PTRE Sp. z o.o., PNG Sp. z o.o. BIOCERT MAŁOPOLSKA Sp. z o.o.). Nadzór nad jednostkami certyfikacyjnymi sprawuje Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS), która zajmuje się również nadzorem nad produkcją ekologiczną. IJHARS gromadzi i przechowuje dane oraz informacje o producentach ekologicznych. Główny Inspektor udostępnia dane i informacje dotyczące produkcji ekologicznej i producentów ekologicznych na wniosek zainteresowanego podmiotu. Dane te są jawne, co oznacza, że każdy może sprawdzić, czy podmiot posługujący się w swojej działalności określeniami „ekologiczny”, „bio”, „eko” lub równoznacznymi ma uprawnienie do wykorzystania takiego oznaczenia działalności lub produktu. Powyższe zasady obowiązują na rynku krajów należących do Wspólnoty Europejskiej. W ujawnianiu danych dotyczących producentów ekologicznych uczestniczą również jednostki certyfikujące. Ustawa zobowiązuje je bowiem do ogłaszania na administrowanej przez tę jednostkę stronie internetowej wykazu producentów ekologicznych oraz udostępniania za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej na wniosek zainteresowanego podmiotu wykazu producentów ekologicznych objętych kontrolą, prowadzoną przez tę jednostkę.

W wykonaniu ustawy o rolnictwie ekologicznym oraz rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 uczestniczą również inne podmioty, tj.:

- Inspekcja Handlowa – współpracuje z IJHARS przy sprawowaniu nadzoru nad jednostkami certyfikującymi oraz produkcją ekologiczną w zakresie wprowadzania do obrotu detalicznego żywych lub nieprzetworzonych produktów rolnych i przetworzonych produktów rolnych przeznaczonych do spożycia;
- Inspekcja Weterynaryjna – współpracuje z IJHARS przy sprawowaniu nadzoru nad jednostkami certyfikującymi oraz produkcją ekologiczną w zakresie pasz;
- Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa – współpracuje z IJHARS przy sprawowaniu nadzoru nad jednostkami certyfikującymi oraz produkcją ekologiczną w zakresie wegetatywnego materiału rozmnożeniowego i nasion do celów uprawy.

Dodatkowo, w celu wykonania niektórych przepisów ustawy minister właściwy ds. rolnictwa wydał dwa rozporządzenia wykonawcze dotyczące warunków produkcji ekologicznej, tj.:

- *Rozporządzenie z dnia 18 marca 2010 r. w sprawie niektórych warunków produkcji ekologicznej* [Dz.U. 2010, nr 56, poz. 348.], które określa warunki produkcji ekologicznej, które powinny być spełnione przy ustalaniu obsady zwierząt gospodarskich, długość okresu niezbędnego do odtworzenia roślinności na terenie przeznaczonym na wybieg dla drobiu, wolno rosnących ras i linii drobiu, dopuszczalność utrzymywania bydła na uwięzi,
- *Rozporządzenie z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie rodzajów nieprawidłowości lub naruszeń przepisów dotyczących rolnictwa ekologicznego i minimalnych środków, jakie jednostki certyfikujące są obowiązane zastosować w przypadku stwierdzenia wystąpienia tych nieprawidłowości lub naruszeń w ramach kontroli w rolnictwie ekologicznym* [Dz.U. 2016, nr 0, poz. 777].

## Podsumowanie

Wszystkie instrumenty prawne przewidziane w omawianych aktach normatywnych mają na celu zagwarantowanie konsumentowi, że środki spożywcze znajdujące się na rynku wyprodukowane zostały zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi rolnictwa ekologicznego i są wolne od zanieczyszczeń, takich jak: pozostałości środków ochrony roślin i hormonów, a podczas ich produkcji nie stosowano nawozów sztucznych i organizmów zmodyfikowanych genetycznie.

## Literatura

- GUS. 2012, 2015, 2016. *Rocznik statystyczny rolnictwa*. Warszawa: GUS.
- Lampkin Mark, Carolyn Foster Susanne, Padel, Peter Midmore. 1999. The policy and regulatory environment for organic farming in Europe. [W] *Organic Farming in Europe. Economics and Policy*. Hohenheim: University of Hohenheim.
- Łuczka-Bakuła Władysława. 2007. *Rynek żywności ekologicznej*. Warszawa: PWE.
- Molenda Grysa Ilona. 2016. Charakterystyka rolnictwa ekologicznego i uwarunkowania jego rozwoju. [W] *Zarządzanie i gospodarka. Wybrane zagadnienia i procesy. Wybrane aspekty współczesnej gospodarki*, red. Janusz Kot, 100-116. Kielce: Wyd. Politechniki Świętokrzyskiej.
- Olkiewicz Marcin. 2015: „International standards of quality management and food safety”. *Roczniki Naukowe SERiA XVII* (2): 183-188.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91. Dz.Urz.UE, L 189/1 z 20.07.2007.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie rodzajów nieprawidłowości lub naruszeń przepisów dotyczących rolnictwa ekologicznego i minimalnych środków, jakie jednostki certyfikujące są obowiązane zastosować w przypadku stwierdzenia wystąpienia tych nieprawidłowości lub naruszeń w ramach kontroli w rolnictwie ekologicznym. Dz.U. 2016, nr 0, poz. 777.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2010 r. w sprawie niektórych warunków produkcji ekologicznej. Dz.U. 2010, nr 56, poz. 348.
- Rozporządzenia Rady WE 1257/99 z dnia 17 maja 1999 r. sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) oraz zmieniające i uchylające niektóre rozporządzenia. Dz.U. L 160 z 26.6.1999.
- Rozporządzenia Rady EWG 2078/92 z 30 czerwca 1992 r. w sprawie metod gospodarowania przyjaznych dla środowiska i przyrodniczego i o rozwoju obszarów wiejskich. L 215 z 30.07.1992.
- Rozporządzenie (WE) Nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regulami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt. OJ L 165, 30.4.2004.
- Siuta Jan. 1995. *Rolnictwo jest ekologią stosowaną*. Warszawa: Instytut Ochrony Środowiska.
- Smoluk-Sikorska Joanna, Władysława Łuczka-Bakuła. 2014 *Uwarunkowania handlu detalicznego żywnością ekologiczną*. Warszawa: Difin.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym. Dz.U. 2009, nr 116, poz. 975.

## Summary

*Agriculture is one of the basic human activities. This activity, however, also had a negative impact on the environment. For decades, organic farming, understood as a system of management of sustainable crop production and livestock within the farm, has been developing. Constantly increases both the number of organic producers and the area of organic farming. Organic agriculture is currently supported with success through the development of the law in this area, both on the world market, European and Polish. Thanks to regulations gradually entered into force a consumer acquiring products referred to as organic is convinced that they are free from contamination, such as residues of plant protection products and hormones, and when their production not used chemical fertilizers and genetically modified organisms*

Adres do korespondencji  
dr Anna Olkiewicz (orcid.org/0000-0002-0142-4548)  
Politechnika Koszalińska  
Wydział Nauk Ekonomicznych  
ul. Kwiatkowskiego 6e, 75-950 Koszalin  
e-mail: aolkiewicz@wp.pl